

Lesvoorbereidingsformulier Morfologie

Hieronder staat een voorbeeld lesvoorbereiding aan de hand van EDI voor leerkrachten om de diverse morfologische principes aan te leren bij hun leerlingen.

Lesdoel voor de les:	<p>Ik kan verschillende morfologische principes <u>herkennen</u>.</p> <p>Concept = Morfologische principes Vaardigheid = Morfologische principes herkennen.</p> <p><i>Eventueel kan het handig zijn om het concept morfologische principes in meerdere kleinere onderdelen aan te bieden. Zie hiervoor de toelichting onder instructie van concepten.</i></p>
-----------------------------	--

Activeren voorkennis
<p><i>De leerlingen kennen als het goed is al diverse soorten woorden en ook achtervoegsels en voorvoegsels. Deze (woord/spelling)categorieën worden opgefrist aan het begin van deze les, zodat hier later op kan worden voortgebouwd.</i></p> <p>Benoem een categorie en laat de leerlingen zoveel mogelijk woorden in deze categorie opschrijven in 30 seconden.</p> <ul style="list-style-type: none">
- Samenstellingen
- Verkleinwoorden
- Woorden met voorvoegsel
- Woorden met achtervoegsel
- Werkwoorden <p>Na de 30 seconden laat je een paar leerlingen wat woorden opnoemen uit die categorie, vervolgens ga je verder naar de volgende categorie. Doorloop zo alle categorieën.</p>
Lesdoel
<p>Ik kan verschillende morfologische principes herkennen.</p> <p>Schrijf het lesdoel op het bord. Lees het een keer voor en daarna lezen de leerlingen een keer mee.</p> <p>Leg uit dat voor het begrijpen van woorden in een tekst het handig kan zijn om te herkennen wat voor woord het is en hoe het woord is opgebouwd. Er zijn verschillende manieren om woorden op te bouwen, dit zijn morfologische principes. Daar gaan we vandaag over leren. Bijvoorbeeld een samenstelling is een woord dat eigenlijk is opgebouwd uit twee losse woorden, bijvoorbeeld voet + bal = voetbal. (zet op het bord een plaatje van twee bakstenen tegen elkaar met in de ene baksteen het woord 'voet' en in de andere 'bal').</p> <p>Er zijn meer manieren om woorden op te bouwen, deze manieren gaan we vandaag leren.</p> <p>Vraag (stel deze vragen aan verschillende leerlingen, herhaling is niet erg):</p> <ul style="list-style-type: none">
- Wat gaan we vandaag leren?
- Wat is het lesdoel van vandaag?

Instructie van concept(en)

Vertel:

Woorden bestaan uit verschillende bouwstenen. Deze bouwstenen heten **morfemen**.

Je kan **vrije morfemen** hebben en **gebonden morfemen**.

Een vrij morfeem is een los woord dat op zichzelf iets betekent en dat je niet meer makkelijk op kan splitsen of kleiner kunt maken. Dan is de betekenis opeens weg. Een voorbeeld van een vrij morfeem is bijvoorbeeld:

- Paard
- Rood
- Dans
- perzik

Je kunt de woorden niet zo goed splitsen, zonder dat de betekenis echt verandert.

Perzik als ik dat splits in bijvoorbeeld , per en zik dat heeft niet echt een betekenis meer.

Per is niet echt iets.

Een gebonden morfeem, is een stukje van een woord dat zelf geen betekenis heeft, maar dat je wel kunt plakken aan een ander woord. Zo zijn bijvoorbeeld achtervoegsels en voorvoegsels gebonden morfemen. Het voorvoegsel ge- heeft geen betekenis op zichzelf, maar je kan het wel plakken aan het woord zien bijvoorbeeld. Gezien.

Of -tje is een gebonden morfeem, het betekent zelf niks maar je kan het wel plakken aan het vrije morfeem auto, autootje. De tje maakt het woord auto een verkleinwoord.

CVB: vragen

- Wat is een vrij morfeem? (gemiddeld)
- Kun je een voorbeeld noemen van een vrij morfeem? (makkelijk)
- Wat is een gebonden morfeem? (gemiddeld)
- Kun je een voorbeeld noemen van een gebonden morfeem? (makkelijk)
- Wat is het vrije morfeem in het woord autootje/bloemen/blauwig? (moeilijk)

De vrije en gebonden morfemen kun je op verschillende manieren aan elkaar plakken en combineren.

Samenstelling = twee vrije morfemen aan elkaar geplakt. Bijvoorbeeld bloem + pot = bloempot of auto+band=auto band.

Afleiding = een vrij morfeem en dan een gebonden morfeem eraan vastgeplakt. Er ontstaat hierbij een nieuw woord met een nieuwe betekenis.

Bijvoorbeeld ge- + vaar = gevaar Gevaar heeft niks met vaar/varen te maken.

Of aardig aard + ig = aardig

On + geluk = ongeluk, juist het tegenovergestelde van geluk.

Verbuiging = een vrij morfeem met een gebonden morfeem eraan vastgeplakt, maar er ontstaat niet echt een nieuw woord.

Bijvoorbeeld:

- meervoud: vrij morfeem hond + en = honden
- verkleinwoord: vrij morfeem kat + je = katje
- vergelijking: Klein + er = kleiner
- Buiging s = rood + s = roods
- Buiging e = mooi + e = mooie

De betekenis blijft eigenlijk hetzelfde, maar het woord wordt iets aangepast.

Vervoeging = dit is bij werkwoorden. Je hebt de stam van het werkwoord als vrij morfeem, hier kan je gebonden morfemen aan plakken, zodat het werkwoord in de juiste tijd/hoeveelheid

klopt. Bijvoorbeeld werk is de stam, werk + en = wij werken, werk + te = hij werkte, werk + ten = zij werkten.

CVB-vragen:

- Wat is een samenstelling?
- Kun je een voorbeeld noemen van een samenstelling?
- Wat is een afleiding?
- Kun je een voorbeeld noemen van een afleiding?
- Wat is een verbuiging?
- Kun je een voorbeeld noemen van een verbuiging?
- Welke soorten verbuigingen zijn er?
- Wat is een vervoeging?
- Kun je een voorbeeld noemen van een vervoeging?
- Is bloempot/fietspomp/hondje/vissen een samenstelling?
- Is tuinhek/gevaar/vertrek/ een afleiding?
- Is boomhut/katten/bloempje een verbuiging?
- Is kazen/werken/stopte/steunde een vervoeging?
-

Afhankelijk van hoe lang de leerlingen zich goed kunnen concentreren tijdens een les en afhankelijk van hoe sterk de leerlingen in de klas zijn, kan ervoor gekozen worden om de les op te delen in verschillende delen, waarbij bijvoorbeeld in de eerste les wordt uitgelegd wat vrije en gebonden morfemen zijn en in de volgende les(sen) kan er dan ingegaan worden op de/enkele morfologische principes. Hierin kun je als leerkracht zelf een keuze maken. Pas hiervoor het lesdoel aan en activeer/herhaal bij de voorkennis telkens de informatie uit de vorige les. Zorg ervoor dat in de opdrachten voor de leerlingen enkel opgaven staan waarbij de alle nodige informatie al aangeleerd hebben gekregen.

Begeleide inoefening concept(en)

Zet verschillende woorden (zowel met als zonder gebonden morfeem) één voor één op het bord. De leerlingen gaan staan als het enkel een vrij morfeem is. Herhaal dit met verschillende soorten woorden. Benoem telkens waarom het wel/niet een vrij morfeem is.

Zet verschillende soorten woorden met diverse morfologische principes één voor één op het bord. De leerlingen gaan staan als het een samenstelling is. Doe dit ook met afleidingen, verbuigingen en vervoegingen. Benoem telkens waarom het wel/niet een woord van dat morfologische principe is.

Doe dit eventueel eerst een keer voor. Eventueel kunnen de leerlingen dit dan eerst nog een keer samen doen met hun maatje en dan helemaal zelf.

Kleine lesafsluiting

Zet verschillende soorten woorden met diverse morfologische principes één voor één op het bord. De leerlingen schrijven op of het een samenstelling/afleiding/vrbuiging/vervoeging is.

Herhaal dit een aantal keer en controleer de antwoorden van de leerlingen en kijk of minimaal 80% van de klas dit goed doet, ga dan over op de zelfstandige verwerking. De overige (<)20% neem je mee naar de verlengde instructie.

Zelfstandige verwerking

Maak een opgavenblad voor de leerlingen aan de hand van de generator van MorKl. Overweeg om hierin te differentiëren door bijvoorbeeld een opgaveblad te maken met moeilijke opgaven voor de sterke leerders die het lesdoel goed lijken te beheersen. Of maak één opgaveblad met alle diverse niveaus en vertel de diverse leerlingen welke opgaven zij hiervan moeten maken. Bijvoorbeeld voor de sterke leerders de gemiddelde tot moeilijke opgaven en voor de zwakke leerders de makkelijke tot gemiddelde opgaven.

Verlengde instructie

Voor de leerlingen die de morfologische principes lastig vinden kun je verlengde instructie geven. Herhaal de verschillende morfologische principes nogmaals rustig met deze leerlingen en maak een opgaveblad met makkelijke opgaven gegenereerd met MorKl. Laat de leerlingen deze opgaven maken en help ze waar nodig.

Grote lesafsluiting

Reflecteer met de leerlingen over de les. Stel de volgende vragen:

- Kan je iets noemen wat je vandaag hebt geleerd?
- Wat vond je ingewikkeld?
- Wat begreep je heel snel?
- Heb je een top over hoe jullie als klas met de les meededen?
- Heb je een tip over hoe jullie als klas met de les meededen?

Geef vervolgens aan bij de klas wat je goed en minder goed vond gaan en waar je de volgende les extra op gaat letten en waar je verbetering wilt zien.